

השקעה ציבורית בהון אנושי בגיל הרך בישראל ובעולם סקירת ספרות בין-לאומית

אלכסנדר זבלוצקי

עריכת לשון: סיגל אשכנזי
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

סקירה זו הוזמנה על ידי משרד החינוך ומומנה בסיועו.

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | טבת תשפ"ו | דצמבר 2025

דברי תודה

תודתי נתונה לד"ר אודט סלע, המדענית הראשית של משרד החינוך, על ליווי המחקר בשלביו השונים.

תקציר

רקע

ספרות מקצועית נרחבת עוסקת בהשפעות הסביבה בגיל הרך – מלידה ועד גיל בית ספר יסודי – על משתני התוצאה של הילדים בטווח הקצר ובטווח הארוך. מסגרות החינוך לגיל הרך הן חלק חשוב מסביבה זו, שכן ילדים רבים מבליים בהם חלק ניכר מילדותם המוקדמת. במדינות המפותחות השתתפות הילדים במסגרות לגיל הרך רבה, ויש מגוון רחב של סוגי מדיניות בתחום החינוך הציבורי לגיל הרך. בחלק מן המדינות פועלות תוכניות ציבוריות שנועדו לילדים משכבות חברתיות מוחלשות, ואילו במדינות אחרות יש חינוך ציבורי אוניברסלי לכל הילדים העומדים בקריטריונים של זכאות לפי גיל.

הסקירה הזאת עוסקת בספרות המקצועית על תוכניות ייעודיות ומדיניות אוניברסלית להשקעה ציבורית בחינוך לגיל הרך. הסקירה הוזמנה ממכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל על ידי משרד החינוך.

מטרה

מטרת הסקירה היא לענות על שלוש שאלות מרכזיות:

1. מהי השפעתן של תוכניות חינוך ייעודיות ושל מדיניות חינוך אוניברסלי לגיל הרך על המשתתפים בהן ועל רווחת החברה כולה?
2. באילו תנאים החינוך לגיל הרך נהפך להשקעה ציבורית כדאית?
3. האם השקעה ציבורית בתחום החינוך לגיל הרך היא כדאית יותר מהשקעה ציבורית בחינוך ובהכשרה לגילים אחרים?

שיטה

נעשתה סקירת ספרות בין-לאומית מקצועית ואקדמית שהתמקדה בסוגי מדיניות ציבוריות בתחום החינוך לגיל הרך הן במדינות העולם המפותחות הן בישראל. הסקירה התמקדה במחקרים ובניירות עמדה שפורסמו בעשרים השנים האחרונות. עוד נכללו בה מחקרי מטא-אנליזה שנערכו על המחקרים הללו.

מסקנות והמלצות מדיניות

מן הסקירה עלו שבע מסקנות עיקריות:

1. ברוב המקרים שנסקרו למתן גישה לחינוך בגיל הרך הייתה השפעה חיובית על תוצאות המשתתפים הן בטווח הקצר והבינוני הן בטווח הארוך.
2. עם זאת בחלק מן המקרים שנסקרו לגישה לחינוך במימון ציבורי בגיל הרך לא הייתה השפעה חיובית, ובחלקם אף הייתה לה השפעה שלילית על תוצאות המשתתפים.

3. השפעת הגישה לחינוך במימון ציבורי בגיל הרך ניכרה בייחוד בקרב ילדים משכבות חברתיות מוחלשות.
4. לדעת חוקרים אחדים, מדיניות החינוך האוניברסלי לגיל הרך היא כלי יעיל לצמצום פערים חברתיים.
5. איכות מסגרות החינוך מתבטאת בהכשרת המורים ובהשכלתם, ביחס המספרי בין תלמידים ואנשי הצוות, בתוכנית הלימודים ובמצב התשתיות הפיזיות, והיא תנאי חשוב כדי שלמתן החינוך בגיל הרך תהיה השפעה רצויה.
6. הרפורמות שהרחיבו את היצע מסגרות החינוך הציבורי הצליחו יותר מאלו שהרחיבו את היצע מסגרות החינוך הפרטי.
7. אי אפשר לקבוע בוודאות שתוכניות ההשקעה הציבורית בחינוך בגיל הרך עדיפות על פני תוכניות ההשקעה ציבורית בחינוך בגילים מבוגרים יותר.

לנוכח מסקנות אלו נוסחו ארבע המלצות מדיניות:

1. להגדיל את ההשקעה הממשלתית בחינוך לגיל הרך בעבור הילדים משכבות חברתיות מוחלשות – הממצאים מן העולם הצביעו על תשואה כלכלית גבוהה של השקעה כזו בעבור הציבור.
2. לבחון כל תוכנית התערבות חינוכית לגופה, שכן אי אפשר לקבוע בוודאות שהשקעה ציבורית בחינוך לגיל הרך עדיפה על פני ההשקעה ציבורית בגילים מבוגרים יותר.
3. להתנות את ההשקעה הציבורית במסגרות החינוכיות לגיל הרך בתנאים הנדרשים כדי להבטיח את איכות החינוך, ובהם הכשרת המורים והשכלתם, היחס המספרי בין תלמידים ואנשי הצוות, תוכנית הלימודים ומצב התשתיות הפיזיות. ההשקעה במסגרות חינוך באיכות נמוכה אינה כדאית.
4. להשקיע בהרחבת היצע המסגרות בבעלות ציבורית, שכן השקעה זו עדיפה על פני ההשקעה בהרחבת היצע המסגרות בבעלות פרטית.